

GYŐRI TANULMÁNYOK

GYŐR
2020

GYŐR MEGYEI JOGÚ VÁROS ÖNKORMÁNYZATÁNAK TUDOMÁNYOS SZEMLÉJE

41/2020

Felelős szerkesztő:

BANA JÓZSEF

Szerkesztők:

DR. BAGI ZOLTÁN PÉTER
DR. DOMINKOVITS PÉTER
DR. HORVÁTH JÓZSEF
VAJK BORBÁLA

Olvasószerkesztő:

SZIKONYA GABRIELLA

Szerkesztőség címe:

Győr Megyei Jogú Város Levéltára

9022 Győr, Rákóczi Ferenc u. 1.

9001 Győr, Pf.: 648.

Telefon: 96-312-288, 518-743

Fax: 96-518-742

E-mail: titkarsag@gyorileveltar.hu

Honlap: <https://gyorileveltar.hu>

Nyomdai munkák:

PALATIA NYOMDA & KIADÓ KFT.

9026 Győr, Viza u. 4.

Telefon: 96-332-542

Felelős nyomdavezető:

Radek József ügyvezető igazgató

ISSN 02094215

TARTALOM

TANULMÁNYOK

SZATLÓCZKI GÁBOR: A polgár, a zsellér és a jobbágy. Adalékok a győri polgárság középkori adattárához	7
BAGI ZOLTÁN PÉTER: A Győrbe rendelt oszmán had létszáma 1594 és 1598 között a Fuggerzeitungokban található bejegyzések alapján.....	41
HORVÁTH JÓZSEF: A kiskorú árvákról való gondoskodás a 17–18. századi Győrben.....	57
ÁLDOZÓ ISTVÁN: A győri Vagongyár, mint hadiipari központ a második világháború alatt	81

FORRÁSKÖZLÉSEK

VAJK BORBÁLA: Győr Megyei Jogú Város Levéltárának középkori oklevelei	93
DOMOKOS GYÖRGY – BAGI ZOLTÁN PÉTER: Francesco Mella kapitány levelei Győr 1597. évi ostromáról	105
PERGER GYULA: Egy furcsa szerelmi história. Az utolsó győri nyilvános lefejezéshez vezető út története.....	129

BAGI ZOLTÁN PÉTER

A GYŐRBE RENDELT OSMÁN HAD LÉTSZÁMA

1594 ÉS 1598 KÖZÖTT

A Fuggerzeitungokban található bejegyzések alapján¹

„...Látom, hogy ők valami sípok tartogatnak kezekben, és egy a' másikkhoz hajolván, annak a' fülébe sípol: a' melly sípolás ha kedves volt, örültek, ha pedig valami rezgő volt, búsultak... De hol szedik azokat a sípokot? Mindenfelől hordják azokat mondá ő [ti. a tolmács – B. Z.]: Hát nem látod az Árosokat? Tekintve azért, és ímé itten járnak és lovagolnak önként arra rendeltetett emberek, kik azokat a' sípokot széllyel hordozták. Kik közül sokan lovagoltak sebes lovakon, és azoktól sokan vettenek: mások gyalog jártak, némelyek még mankón-is sántikáltak, és ezektől inkább vettek az okosabbak, azt mondván: hogy bizonyosabbak szoktak lenni” – írta Johann Amos Comenius 1623-ban napvilágot látott *Világ labirintusa és szív paraditsoma* című művének *Az Bujdosó az Újság Írók közzé akadt* fejezetében.² A tolmács-kísérő és a bujdosó beszélgetéséből idézett részletek alapján szembetűnő, hogy már a 16–17. században is a kortársak a híreket, vagy mai szóhasználattal az információt államok, népek sorsát eldöntő értéknek tekintették, amelynek megfelelő minőségét, mennyiségét és áramlását biztosítani kellett. A késő középkorban kialakuló információéhség erre az időszakra olyan mértékben megnövekedett, hogy joggal lehet beszélni az információs robbanás koráról.³

A Straßburgban 1605-ben nyomtatásban megjelent első újságot megelőző évtizedekben is már Európa különböző régióiban léteztek, mondhatni közkézen forogtak különböző kézzel írott és kereskedelmi forgalomba bocsátott *avvisik* vagy hírlevelek. Korát jóval megelőzve ismerte fel az információszerzés fontosságát a Fugger család. A Fuggerzeitung elnevezés az idők folyamán a 16. századi kéziratos újságok terminus technikusává vált, ám a fogalom alatt az Octavian Secundus (1549–1600) és Philipp Eduard Fugger (1546–1618) által összegyűjtött 16 021 hírlevelet kell értenünk. Az ezekből összeállított és Bécsben fennmaradt 27 kötetben található hírlevelek az augsburgi kereskedőcsalád 1568 és 1605 közötti levelezésének függelékei voltak. A Fuggerek alkalma-

¹ Munkám egy Győr tizenöt éves háborúban betöltött szerepéről és történetéről szóló monográfia részlete.

² Comenius 1805. 187–190.

³ A magyar szakirodalomban Szőnyi György Endre 1984-ben megjelent könyvében használta tudatosan az „információs robbanás” kifejezést, amit a reneszánszsal, valamint a könyvnyomtatás elterjedésével (Gutenberg-galaxis) és megjelenésével kötött egybe. Mindezt meghatározzák a kialakuló új államrendszerek, az új léptékű háborúk, az egyre szélesebb területeket felölelő diplomácia és a hatalmasra duzzadt bürokrácia. Szőnyi 1984. 23., 41–42.; R. Várkonyi 1999. 12.; Kerekes 2010. 9. A híráramlás fontosságáról lásd még: G. Etényi 2003.

zottaikat, képviselőiket (faktorokat), hivatásos „hírókat” (*novellant*) bíztak meg, vagy barátait, rokonaikat, ismerőseiket kérték meg arra, hogy a fontosabb katonai, politikai, gazdasági vagy ceremóniális eseményekről számoljanak be. Így minden jelentősebb európai városból (Antwerpentől Nagyszebenig és Gdansktól Rómáig), de az Újvilágból és a Közel-Keletről is eljutottak a hírek hozzájuk, az augsburgi központba. Az sem volt azonban kivételes, hogy hírszerzőik katonai táborokból jelentették meg a csaták és ostromok eseményeit.⁴

A Fuggerzeitungok jelentősége még inkább felértékelődik olyan, egyébként forrásszegény témák esetén, mint a Győrbe rendelt oszmán had létszáma 1594 és 1598 között. A Szinán nagyvezír vezette oszmán főserég által 1594. szeptember 29-én elfoglalt erősségről szóló híradások iránt különösen nagy igény mutatkozott, hiszen Bécs, Alsó-Ausztria és közvetetten a Német-római Birodalom védelme vagy pusztulása szempontjából kulcsfontosságúnak számított sorsának alakulása. Akár az oda vezényelt oszmán had létszámáról és ennek változásairól szerzett információk az Udvari Haditanácsban a döntéshozatal esetén fontos támpontul szolgálhattak: kell-e tartani az oszmán főserég további nyugati előretörésétől, vagyis Bécs ostromától? Lehetséges, illetve érdemes-e megtámadni a rendelkezésre álló erőkkel az erősséget, így felmentve a császárvárost és az osztrák tartományokat a rájuk nehezedő nyomástól?

Hegyí Klára *A török hódoltság várai és várkatonasága* című monumentális adattárában töredelmesen bevallja, hogy kutatásai nem jártak eredménnyel a győri oszmán gyalogság és lovasság létszámát illetően, mivel ugyan Başbakanlık Osmanlı Arşivi katalógusa szerint létezik erről (és a többi észak-dunántúli várba rendelt hadról) egy 247 oldalas zsoldlista, ám a jelzetet elírták, így jelen pillanatban sem a lelőhelyét, sem a tartalmát nem ismerjük az iratnak. A neves magyar oszmanista így arra kényszerült, hogy néhány kiegészítő adat mellett főként a Kelenik József által 1989-ben közreadott Ruschan vajdaféle vallomást vegye alapul és ez alapján mutassa be az 1597. évi ostromot megelőzően fennállt létszámviszonyokat.⁵ Az 1594 októbere és 1598 márciusa között keletkezett, elküldött és a Fuggerzeitungokban fennmaradt jelentések és hírek igen sokszor foglalkoztak a győri oszmán haddal, hiszen egy jelentős ellenséges erő állomásozott közvetlenül Pozsony, illetve a császárváros előterében. Bécsből már kevesebb, mint egy hónappal Győr elestét követően, 1594. október 22-i dátummal azt írták a Fuggereknek, hogy az erősségbe Szinán nagyvezír összesen 10 000 főt rendelt.⁶ Ezen seregek mellett jelentős számú tatár is évről-évre áttelelt a Győr mellett épített táborban, illetve a környékén.⁷ Ugyan egy sárvári magyar lovas beszámolója alapján december 1-jén azt jelentették, hogy a Veszprémhez érkezett mintegy 7000 főnyi felfogadott (!) a vad mezőkről érkezett kegyetlen lovas (дикое поле) egyáltalán nem Győrbe, hanem Pápára fog vonulni.⁸ Kilenc nappal később, december 10-én azonban már arról számoltak be Bécsből, hogy a Győrnél portyázó óvári lovasok egy hídnál közülük ezerre rá is bukkantak, akiknek

⁴ Kleinpaul 1921.; Schottenloher 1922.; Bauer 2011.; Keller–Molino 2015.

⁵ ÖStA KA AFA 1597-9-30.; Kelenik 1989. 74–77.; Hegyi 2007. 1495–1496.

⁶ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8967. fol.: 207r–208v

⁷ Ivanics 1994. 173.

⁸ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8967. fol.: 98r

nagy részét levágták és öt török fejet, valamint tíz török (!) foglyot magukkal vittek.⁹ Egy 1594. december 12-én Prágából keltezett levél alapján mind a győri oszmán hadról, mind pedig a tatárokról újabb információkat tudhattak meg Augsburgban. Ez utóbbiban egy Mehmed nevű elfogott török tanúvallomása alapján azt olvashatjuk, hogy Győrött ekkor összesen ötezer embernél nem volt több – amennyire ezt ő az agájától, egy bizonyos Mussi Ohelobitól (?) tudta. Emellett azt is a kihallgatói tudtára adta, hogy a szultán 10 000 tatárt parancsolt Győrbe, Pápára és három környékbeli véghelyre. Az említettek közül azonban 5000 Pápára érkezett, de mivel ott sem helyet, sem takarmányt nem kaptak, így újra visszatértek, és Veszprém körül a Balaton mentén letáboroztak. A további 5000 tatár a vallomástevő tudtával ekkor még nem érkezett meg, hanem Temesvárnál maradt.¹⁰

A győri oszmán had mellé tehát folyamatosan újabb és újabb seregeket, főként lovasokat küldtek. Egyrészt azzal a céllal, hogy kiteleltessék őket a hadszíntéren. Másrészt, hogy portyáikkal a Győrrel szomszédos vidékeket pusztítsák, nyugtalanítsák, ezáltal is egy következő Bécs elleni támadást készítsenek elő. Több híradás is beszámolt a csapatmozgásokról. Az 1594. esztendő utolsó napján egy pozsonyi hír szerint néhány száz török azzal a céllal gyűlt össze az Oszmán Birodalom legnyugatibb véghelyén, hogy Bécsig portyázzanak.¹¹

Az 1594. december 31-i jelentés még egy nagyon érdekes információt tartalmazott. Az elfogott tatárok ugyanis azt vallották, hogy a következő évben egy nagy portyát indítanak Bécs és Alsó-Ausztria ellen.¹² Ezek nem is voltak üres fenyegetések, hiszen 1595 januárjának elején és közepén (1595. január 6., január 7., január 10. és január 14.) még ijesztebb hírek érkeztek Bécsbe, illetve Prágába. Ezen tudósítások szerint Győrnél 15 vagy 16 000 török gyűlt össze, hogy az óvári tartományra, valamint a várra törjenek, illetve egészen Bécsig raboljanak és pusztítsanak.¹³ A január 7-i hír már arról számolt be, hogy közülük 8000, többségében lovas el is indult Győrből. A portyázók – állítólag – Óváron túl egészen Bécs közelébe jutottak, s ennek során sok keresztényt a falvakban és városokban levágtak vagy rabláncra fűztek, illetve a környék marháit is elhajtották.¹⁴ A három nappal későbbi prágai híradás bár a portya irányát ugyanúgy adta meg, ám a kivonuló had létszámát már 16 000 főre becsülte.¹⁵ A Bécsből január 14-i keltezéssel küldött jelentés az eseményekről még részletesebben számolt be. Eszerint a török és tatár hadak átkeltek a Rábán és a Rábcán, és egészen Mosonszentjánosig (ma Jánossomorja) törtek előre. Sok nőt és gyermeket levágtak, sokakat elhurcoltak és az útjukba eső falvakat egyszerűen felgyújtották. A portyáról azonban értesültek az Óvárra rendelt magyarok és németek is, ezért egy csapat kivonult és összecsapott az ellenséggel, aminek ered-

⁹ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8967. fol.: 63r–v

¹⁰ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8967. fol.: 59r–v

¹¹ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8968. fol.: 29r–v

¹² ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8968. fol.: 29r–v

¹³ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8968. fol.: 29v; ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8968. fol.: 33r–v; ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8968. fol.: 33v; ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8968. fol.: 69r–v

¹⁴ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8968. fol.: 33r–v

¹⁵ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8968. fol.: 33v

ményeként visszaűzték őket Győrbe.¹⁶ Érdemes megemlíteni, hogy a portyázók gyors mozgását és folyamátkeléseit az tette lehetővé, hogy a nagy hideg miatt mind a kisebb folyóvizek, mind a mocsarak befagytak.¹⁷

A Győr mellett összegyűlt és alkalmanként portyázásra indult török és tatár lovasságon kívül az erősségbe rendelt hadak is ki-kicsaptak a környékre rabolva és fosztogatva a vidéken. A már említett 1594. december 31-i keltezésű hír szerint karácsony első napján a győri lovasok a Csallóközre törtek. Támadásuk azonban kudarcot vallott, és súlyos veszteségekkel kellett visszatérniük. A környék fegyvert fogni képes férfilakossága ugyanis összesereglett és megtámadta a portyázókat. Mintegy száz maradt közülük a harcmezőn, akinek pedig sikerült elmenekülni, annak jó része a Dunába fulladt.¹⁸ A jelentés tanúsága szerint a győriek tehát komoly veszteségeket szenvedtek.

Az 1594. decemberi, valamint az 1595. januári híradások szerint Győr a nagyobb nyugati és északi irányú portyák kiinduló bázisául szolgált, így egy-egy rövid alkalomra a környéken megnőtt a török, délszláv és tatár hadak létszáma. Ezekhez a következő hónapban újabb erősítések érkeztek. Óvárról 1595. február 10-én arról tudósítottak, hogy a stratégiai fontosságú erősség vidékére 1000 janicsár és ugyanennyi tatár érkezett.¹⁹ Utóbbiak egy óvári kurír híradása szerint már a következő napokban portyára indultak és két-három falut felégették. Megfékezésükre a komáromi had indult el, ám a február 14-én kelt híradás nem számolt be, hogy történt-e összecsapás, vagy sem.²⁰

A februári erősítést követően egy április elején érkezett kémhír szerint Győrbe újabb oszmán had érkezett, így állítólag már azt tervezték, hogy mind a Dunán, mind a Rábcán egy-egy hidat vernek és az itteni erők újra portyázni indulnak.²¹ Érsekújvárról azonban április 14-i keltezéssel azt jelentették, hogy más dunántúli oszmán kézben lévő erősségek (budai, esztergomi és tatai) janicsárjaival együtt a győriek egy részét is Temesvárra rendelik, hogy onnan a Portától elpártolt Erdélyre támadjanak.²² Egy nappal később Nógrádról pedig már azt írták, hogy Pesten az 5000 tatárral és törökkel együtt összesen 20 000 fegyverforgató gyűlt össze. A budai beglerbég pedig Győrből a janicsárok nagy részét Budára kérte.²³

A győri oszmán had létszámára vonatkozó újabb adatra egy 1595. május 16-án Prágából küldött jelentésben bukkanhatunk rá. Eszerint Nádasdi Ferenc, az erős fekete bég saját, érsekújvári és komáromi csapatokkal Győrnél lest vetett az élelmiszerszekerek elé kivonultaknak. A rajtaütésben sokat levágtak a győriek közül, nyolcat pedig elfogtak. Utóbbiak azt vallották, hogy az erősségben egészen kevés a hadi nép és 300-nál több lovas nincs ott.²⁴

¹⁶ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8968. fol.: 69r–v

¹⁷ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8968. fol.: 29v; ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8968. fol.: 33r–v

¹⁸ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8968. fol.: 29r–v

¹⁹ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8968. fol.: 152r

²⁰ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8968. fol.: 148v–149r

²¹ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8968. fol.: 306v

²² ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8968. fol.: 338r–v

²³ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8968. fol.: 338v–339r

²⁴ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8968. fol.: 391r–v

Ezzel teljesen ellentétes vallomást tett egy bizonyos Piri Ali, akit május 25-én az óvári magyar lovasok fogtak el, majd hallgattak ki Bécsben. Beszámolója szerint nemrég az erősségben még 10 000 fős őrség állomásozott, amely szám meg is egyezik az 1594. október 22-i jelentésben olvashatóval. Ám a vallomás felvételének idején 7000 gyalogosnál és 1000 lovasnál több már nem volt ott. Erősítésükre állítólag Budáról 1500 janicsár jött volna, így Győrött már 4000-en lennének ebből a csapatnemből, a többi egyszerű török katona. Tudomása szerint más idegen (az erősség lovasain és gyalogosain kívül oda rendelt tatár vagy egyéb) had nincs ott, mert kivonultak élelmet beszerezni. A vallomástevő úgy tudta, hogy a török Győrnél nem akar hidat építeni, ha mégis, akkor inkább Esztergomnál tenné ezt meg. Ráadásul nem rendelkeznek sok vízi járművel sem, ami a közlekedésüket megkönnyítené. Piri Ali szerint összesen 6 vagy 7 hajójuk van, valamint 5 sajkájuk.²⁵

Győr környéki újabb csapatmozgásokról az 1595. június eleji híradások számoltak be. Az ide érkezett hadaknak azonban egészen más volt a feladata, mint az év elején odarendelteknek. Akkor a telelő tatárokkal együtt a keresztény kézen maradt területeket kellett felpredálniuk, most azonban a stratégiai fontosságú erősséget védelmezniük. Győr elvesztését követően ugyanis az uralkodó birodalmi, hadi és titkos tanácsosokból álló bizottságot hívott életre, amelynek fő feladatául azt szabta meg, hogy megállapítsa a kudarcok okait. Az 1594. november 12-én átadott jelentésükből kiderül, hogy egybek mellett Mátyás főherceg számára nem állt rendelkezésre egy hadakozásban járatos helyettes, aki megfelelően segíthette volna munkáját, az ostrom és a csapatok irányítását. Egyedül csak az Udvari Haditanács elnöke, David Ungnad von Weißenwolf segítette őt Esztergom ostromában és Győr alatt.²⁶ Az udvarnak tehát meg kellett találni erre a posztra a megfelelő személyt. Mivel, ahogy Istvánffy írja munkájában: „...midőn igen jó tudós, bölcs, gyakorlott hadakozó kapitányit arra szükségesnek lenni ítélné, mely nélkül, hogy ekkedig nem kevésbé szűkölködött légyen, megtapasztalja vala”.²⁷ Az udvar erre legalkalmasabb személyként a már említett Mansfeldet találta meg, aki rövid prágai, majd bécsi tartózkodása után május közepén a már gyülekező sereghez utazott Bruck an der Leithába, majd onnan Óváron át Mosonba. Ott a Duna és a Fertő-tó közötti 12 000 lépés széles területen egy 80 000 fő befogadására képes tábor építését rendelte el, amely meglepő gyorsasággal – két nap alatt – elkészült.²⁸ Elrendelte, hogy Pozsonynál és Óvárnál egy-egy, míg Komáromnál két hajóhidat építsenek a sereg könnyebb mozgása érdekében. Mivel ekkor még Győr ostromára készült, ezért parancsot küldött az alsó-ausztriai Kremsbe, hogy 80 000 rőzseköteget készítsenek és szállítsanak a sereg után. Szándéka szerint ezekkel a Kis-Dunát rekesztette és terelte volna el, hogy a győri oszmán őrség vízi úton ne kaphasson utánpótlást.²⁹ Az Udvari Haditanács egy protokollum bejegyzéséből tudjuk, hogy Mansfeld 1595 májusának folyamán 500 000 rőzseköteget, 300 000 darab cöveket és cölöpöt, valamint 500 vagy annál is több sánckosarat igényelt a hadjárat-

²⁵ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8968. fol.: 419r–420v

²⁶ Hausmann 1983. 196.

²⁷ Istvánffy 2009. 195.

²⁸ Istvánffy 2009. 196.

²⁹ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8968. 453v–454r

hoz.³⁰ Ugyanúgy a megmaradt mutatókönyvekből látható, hogy a hadjárat egész ideje alatt folytonosan kért sáncmunkásokat, rőzsekötegeket és sánceszközőket Bécsből.³¹ A hódoltsági oszmán haderő igen gyorsan reagált erre a vészhelyzetre, ahogyan ezt négy, a Fuggereknek megküldött hírből is tudjuk. Az első, 1595. június 1-jén Grazból érkezett szerint Győrnél az ellenség 26 000 lovast és gyalogost gyűjtött össze, így Mansfeld hadának nagyon figyelnie kell rájuk.³² Ugyanezzel a keltezéssel Óvárról is küldtek egy jelentést, amelyben már azt írták, hogy 36 000 főnyi sereg van az erősség körül. Sátrakat már felverték az elmúlt évi ostrom során felállított tábor sáncai között.³³ Bécsből június 3-án szintén arról tudósítottak, hogy az oszmán hadak Győr körül gyülekeznek. A hír azonban nem tért ki a létszámukra, mindössze annyit említett meg, hogy néhány ezer fő érkezett.³⁴ Négy nappal később, június 7-én egy Prágában kelt iratból tudjuk, hogy esetükben valóban nem egy kitalált fantomseregről van szó. A jelentésben ugyanis az állt, hogy a napokban a 20 000 főnyi Győrnél összegyűlt oszmán had megpróbált a keresztények Óvár és Moson között felállított táborán rajtaütni. A sváb regimentet ugyan megfutamították, ám a keresztény had többi része végül kiszorította a támadókat a sáncból. Az irat készítője még arról is beszámolt, hogy az ellenség már tudott róla, hogy Győr ellen fog irányulni a hadjárat, ezért jól megerősítették és további csapatokat várnak ide.³⁵ Mansfeldnek tehát arra, hogy végül Győr helyett Esztergomot ostromoltatta meg, három oka is volt. Egyrészt a hadjárat eredeti céljával választott erősséget a helyi oszmán erők elkezdték megerősíteni és jelentős számú lovasságot és gyalogságot melléje vonni. A Fuggerzeitungban található bejegyzések mellett a hadműveletekről készült és még 1595-ben Nürnbergben kiadott leírás is beszámolt arról, hogy Esztergomból, Veszprémből, Palotáról és egyéb helyekről megerősítették a stratégiai fontosságú erősség őrségét.³⁶ Másrészt Mansfeld tudomást szerzett arról, hogy Esztergomot a legutóbbi viharban súlyos károk érték. A villámlások következtében a nagy lőportorony, ahol számos ágyúgolyót is tároltak, felrobbant, ami miatt az egyik bástya az ott lévő ágyúkkal együtt leomlott.³⁷ Harmadrészt, mint ahogyan már említettem, a Győr ellen tervezett támadáshoz szükséges hadianyagot hiába kérte, nem kapta meg. Mansfeld esztergomi hadjárata végül sikerrel járt, szeptember 3-án elfoglalták a keresztény seregek a fontos erősséget, igaz, ezt maga az *Obrist-Feldgeneralleutnant* már nem érthette meg.

Győr védelmére tehát 1595 májusának végén és júniusának elején egy jelentős számú oszmán had gyűlt össze. Egy Bécsben június 10-én kelt híradás azonban arról számolt be, hogy magában az erősségben csupán 3000 főnyi gyalogos és lovas volt található,

³⁰ ÖStA KA HKR Prot. Reg. Bd. 195. fol.: 158v. No. 33.

³¹ ÖStA KA HKR Prot. Exp. Bd. 194. fol.: 284v. No. 5.; ÖStA KA HKR Prot. Exp. Bd. 194. fol.: 284v. No. 6.; ÖStA KA HKR Prot. Exp. Bd. 194. fol.: 285v. No. 31.; ÖStA KA HKR Prot. Exp. Bd. 194. fol.: 330v. No. 25.; ÖStA KA HKR Prot. Reg. Bd. 195. fol.: 159r. No. 75.; ÖStA KA HKR Prot. Reg. Bd. 195. fol.: 184r. No. 1.; ÖStA KA HKR Prot. Reg. Bd. 195. fol.: 186r. No. 49.

³² ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8968. fol.: 449r

³³ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8968. fol.: 453r

³⁴ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8968. fol.: 449v–453r

³⁵ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8968. fol.: 453v–454r

³⁶ Mansfeldische Historia, oder Particular Erzählung 1595. 5.

³⁷ Mansfeldische Histori 1595. 3r–v.

akik majd mindegyike Ázsiából jött és gyenge harcértékűnek számított (szó szerint rossz csőcselék).³⁸

Hamarosan azonban mind a Gyórhöz küldött erőket, mind pedig az erősségekben lévők egy részét a magyarországi szerdár kinevezett Szinánpasazade Mehmed magához rendelte, mivel Esztergomot fel akarta menteni. Az így összegyűlt sereg azonban erre a feladatra nem volt alkalmas, mivel összesen 10 000 főt számlált. Ezért az a terv született, hogy amennyire lehetséges, az esztergomi védőket segítik meg élelemmel és új csapatokkal. A támadást, amelyben a szerdár seregének első hadrendjét az Oszmán pasa győri beglerbég vezette győri hadi nép alkotta, 1595. augusztus 4-én indították meg. A pasa seregének kellett gyakorlatilag magára vonnia a keresztény erők figyelmét. Kjátib Cselebi a következőképpen számolt be az eseményekről: „Mehemed pasához [Lala Mehmed anatóliai beglerbég] és Oszmán pasához csausok jöttek s azt mondták: »Mivel az ostromsánczok mindmegannyi bástyák, azért lovas sereggel nem lehet azok ellen indulni«, ámde Oszmán pasa azt felelte: »Jobb meghalni, mint ennek a részeseknek [Szinánpasazade Mehmed] a szavát hallani« s előre indult. Mehmed pasa az anatóliai sereggel követte őt s mikor Tepedelen [Szent Tamás-hegyi megerősített sánc] közelébe érkeztek, a hitetlenek golyózáppal fogadták őket, a mitől több hitharcos és Oszmán pasa vértanu lett”.³⁹

Az összecsapásban nem csupán a beglerbég vesztette életét, hanem hada is súlyos veszteséget szenvedett. Egy Sárvárról érkezett, majd az esztergomi ostromtáborból augusztus 18-án keltezett hír szerint egy Győrből oda menekült pribék azt vallotta, hogy az erősségből kivonultak közül nyolcnál több, ahogyan a pasa sem tért vissza.⁴⁰

A győri oszmán had viszonylag sokáig maradt parancsnok és erősítés nélkül. Egy Pozsonyból november 14-i dátummal küldött hír számolt be először arról, hogy az irat keletkezésének napján állítólag nagyszámú török egy új pasával az erősségre érkezett.⁴¹ Ezt erősítette meg egy Bécsből december 2-án küldött jelentés, amely szintén ezt adta hírül.⁴²

Az új beglerbégnek, Mahmud pasának azonban hamarosan komoly problémával kellett szembenéznie. Egy Bécsből december 16-i kelettel küldött hír szerint ugyanis a győri oszmán hadi nép az elmúlt napokban az élelmezés miatt fellázadt ellene és ő csak nagy nehezen menekült meg a felbőszült tömeg elől. A jelentés arról is beszámolt, hogy az odarendeltek éjjel-nappal szökдsnek.⁴³

A két nappal később, december 18-án Komáromból küldött információ egy kicsit részletesebben számolt be az erősségekben kialakult helyzetről. Az ottani hadból kiküldött portyázók által elfogottak azt vallották, hogy ugyan a napokban hoztak kenyeret vagy kétszersültet Győrbe, de az olyan fekete volt, hogy nem lehet megenni. Egy kenyér 10 dénár és egy napra is alig elég, de egyébként sem tudják megvenni, mivel nyolc hónapja

³⁸ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8968. fol.: 467r–468r

³⁹ Török történetírók 1916. 234–235. Lásd még: Török történetírók 1916. 117.; Tóth 2000. 172–173.

⁴⁰ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8968. fol.: 682r–v

⁴¹ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8968. fol.: 949v–950v

⁴² ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8968. fol.: 985r–986r

⁴³ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8968. fol.: 1005r–1006r

nem kaptak zsoldot. Nem is csodálkozhatunk, hogy a lovasok és gyalogosok fellázadtak, amiről a vallomástevők is beszámoltak. Szintén megerősítették azt, hogy az oszmán had folyamatosan szökdösik, valamint azt sem rejtették véka alá, hogy 250 hátszlónál több nincs az erősségben.⁴⁴

Győr és az oda rendelt oszmán had sorsát a későbbiekben is jelentősen meghatározta, hogy nem állt rendelkezésre elegendő mennyiségű élelem. Bécsből 1596. január 20-án egyenesen azt írták elfogott győri törökök vallomására hivatkozva, hogy ha a keresztények Tatát, Szentmártont és Pápát bevennék, akkor ők Győrt ágyúzás és roham nélkül elhagynák, a készletek hiánya miatt. Egy oka húsért állítólag ekkor már az erősségben 15 magyar dénárt kértek.⁴⁵

A győri oszmán had létszámát azonban nem csupán az éhség, illetve az éhezés csökkentette, hanem a magyar csapatokkal való összecsapások is. Bécsből 1596. április 13-i dátummal egy három nappal korábbi, Nádasdi Ferenc által küldött levélre hivatkozva azt jelentették, hogy az erős fekete bég, valamint György István, Dersffy Ferenc és Batthyány Ferenc összesen mintegy 1400 emberrel együtt Szentmártonhegy alatt, Pápa és Győr között portyázott. Erre a győri törökök kirukkoltak, ám a magyarok lest vetettek nekik. A kibontakozó összecsapásban a keresztények kerekedtek felül és az oszmán csapatok kénytelenek voltak megfutamodni. Az üldözés során a magyarok még sokat levágtak közülük, és 24 előkelőt magukkal vittek Sárvárra.⁴⁶

A súlyosnak tűnő veszteségek ellenére egy április 18-án Ljubljánából (Laibach) küldött irat arról számolt be, hogy az óvári portyázók győri törököket ejtettek fogságba, akik azt vallották, hogy az erősségben még mindig 6000 gyalogos állt. Emellett 2000 lovukat már kiengedték fűvellésre, de ezeknek hozzávetőlegesen a fele alkalmas csupán hátszlónak.⁴⁷

Ehhez a hadhoz állítólag május elején hét előkelő vezetése alatt újabb 4000 tatár csatlakozott időlegesen.⁴⁸ Az óváriak jelentése azonban hamarosan megcáfolta ezt az információt három elfogott győri janicsár vallomása alapján, amely szerint nem érkezett más hadi nép, mint azok, akik élelemmel és pénzzel Székesfehérvárról Győrbe jöttek. A lövések pedig, amiket hallottak, nem örömlövések voltak, hanem egyszerűen kipróbáltak néhány öregágyút.⁴⁹ Tehát a 4000 tatár lovas érkezése mindössze egy volt a számtalan terjedő rémhír közül.

Érdemes itt egy rövid kitérőt tennünk az 1596. június 16-án Bécsből küldött hír miatt, amely csak közvetetten utal a győri oszmán hadra, illetve annak lehetséges gyarapítására egy valószínűsíthető ostrom esetére. Eszerint a pápai, a veszprémi, a palotai, a tatai, a szentmártoni és a tihanyi hadi népnek meghagyták, mielőtt a keresztény csapatok mozgásáról értesülnek, azonnal Győrbe és részben Székesfehérvárra vonuljanak

⁴⁴ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8968. fol.: 1015r

⁴⁵ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8969. fol.: 913v–914r; ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8969. fol.: 893r–v

⁴⁶ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8969. fol.: 707r

⁴⁷ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8969. fol.: 701r–703r

⁴⁸ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8969. fol.: 656r

⁴⁹ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8969. fol.: 594v–595r

vissza és ott várjanak a támadásra.⁵⁰ Az információ értékét, illetve érdekességét az adja, hogy amennyiben hihetünk az iratban olvasottaknak, akkor ideiglenesen Mahmud pasa parancsnokolt volna a pápai beglerbég, Idrisz pasa felett, akinek a vilajetjét negyedikként hozták létre a hódoltságban.⁵¹ Másrészt öt másik olyan erősség nevét is olvashatjuk a felsorolásban, amelyek a budai vilajethez tartoztak.⁵² Úgy tűnik, még ha csak átmenetileg is, mintha a Porta életre hívta volna a győri *Obristságot*, felismerve, illetve ismerve azt a tényt, hogy az említett erősségek együttes irányítása jelenthet eredményes védekezést egy-egy támadással vagy hadjáratral szemben.⁵³ A készülődés nem is volt a véletlen műve, hiszen júliusban olyan hírek futottak be a Fuggerekhez Augsburgba, amelyek azt sejtették, hogy az 1596. esztendőre *Obrist-Feldmarschall*á kinevezett Adolf von Schwarzenberg Győrt szeretné megtámadni.⁵⁴ Valóban felmerült az erősség megtámadásának az ötlete, ám ebből végül nem lett semmi, hiszen Miksa főherceg parancsára a keresztény had még július folyamán Vác, majd onnan Hatvan ostromára vonult.⁵⁵

A dunántúli oszmán végek feje fölül tehát elmúlt a veszély átmenetileg, és a harcok súlypontja áttevődött a Duna–Tisza közére. A Komáromba rendelt magyar had portyázásainak, vagy ahogyan a korban írták, csatára kiküldésének köszönhetően ebből az időszakból is van adatunk a győri oszmán sereg létszámáról és összetételéről. Két elfogott török vallomása alapján augusztus 23-án ugyanis azt írták, hogy az ottaniak megkapták a zsoldjukat. Most 7000 fő áll a beglerbég rendelkezésére, de korábban sem volt ott kevesebb 3000 lovasnál és gyalogosnál.⁵⁶

Az azonban nem derül ki a forrásokból, hogy ez a had egyben maradt volna. A Köves melletti keresztény táborból szeptember 29-i dátummal ugyanis az a hír érkezett, hogy az Egert ostromló oszmán főszereg egyik vezetője, Csigalazáde Szinán pasa Duna és Tisza közötti seregéhez a győriek közül 1000 emberig mindenkit oda rendelték, mert gyengék és alig volt valódi harcos közöttük.⁵⁷

Eger ostromát, majd a mezőkeresztesi csatát követően⁵⁸ ismét hírek érkeztek Győrről is Augsburgba. Egy november 7-én Bécsben kelt levél szerint néhány ezer török és tatár érkezett az erősséghez azzal a céllal, hogy megtámadják Óvárt.⁵⁹ Két héttel később, november 21-én ugyaninnen szintén arról tudósítottak, hogy az oszmánok a Bécs és Győr közötti utolsó jelentős keresztény kézen lévő helyet kívánják megostromolni, hiszen az utóbbi helyhez már küldtek hajókon tüzérséget is.⁶⁰ Természetesen a császárvárosban nagyon félték az utolsó előretolt védmű elvesztésétől, ám a valóság egészen más lehetett,

⁵⁰ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8969. fol.: 564r–565r

⁵¹ Pálffy 1997. 18–19.; Hegyi 2007. 1499–1500.

⁵² Hegyi 2007. 643–650., 1023–1029., 1040–1041., 1048–1049.

⁵³ A téma még nagyon fontos további kutatást igényel.

⁵⁴ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8969. fol.: 510r–v; ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8969. fol.: 510v–511r; ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8969. fol.: 458r; ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8969. fol.: 460r–461v

⁵⁵ Tóth 2000. 192.

⁵⁶ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8969. fol.: 370v–371r

⁵⁷ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8969. fol.: 247r–248v

⁵⁸ Tóth 2000. 197–199., 203–261.

⁵⁹ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8969. fol.: 112r–113r

⁶⁰ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8969. fol.: 83r–v

illetve volt. Esztergomból ugyanis november 9-i keltezéssel azt jelentették, hogy a Porta Budán, Szolnokon, Egerben, Pápán, Veszprémben, Győrben és Palotán hadának egy jó részét újra át akarja teleltetni. Ráadásul már el is kezdtek a Szigetközben kajibákat építeni, hogy utána szénát és szalmát gyűjtsenek azért, hogy ott téli táboruk lehessen.⁶¹ Ezt az állítást erősíti, hogy Óváról december 4-i keltezéssel Székesfehérvár környékén elfogott törökök vallomásai alapján azt írták, hogy Buda alatt, Adonynál 2000 tatár, valamint négy bég is volt 1500 lovassal, akiknek Pápára és Győrbe kellett vonulniuk és táborozniuk.⁶²

Ugyan az Óvár elleni támadás pusztta rémhír volt, ám portyákkal és Győr élelmezésével kapcsolatban újabb híradások érkeztek. Komáromból december 2-án jött a hír, hogy a fehérváriaknak, a pápai és koppányi bégeknek népeikkel, valamint a tatár kánnak is 1000 tatárjával jelentős számú élelmet kell Győrbe kísérnie, majd onnan vagy a Szigetközbe, Óvár környékére, vagy Sárvára egy portyát fognak vezetni.⁶³

Az ellenséges területek pusztításában élenjáró és Nyugat-Dunántúlon telelő krími-ek Alsó-Ausztria elleni akciójától még a következő esztendő januárjában is tartottak. Bécsből 1597. január 2-án azt az információt küldték, hogy a tatárok már (hiszen ott táboroztak a szultán utasítására) Győrben vannak és Óvárra fognak törni, amit a nyolc nappal ezelőtt beállt hideg idő is segíteni fog, mivel a vizek a környéken befagytak.⁶⁴

Három nappal később, január 5-én Komáromból újabb hír érkezett ezzel kapcsolatban. Eszerint Győrbe és Pápára az elmúlt hetekben 400 tatár jött, akik a törökök mellett a Fertő-tó környékén portyázni akartak. A prédáért harcolók (*Freibeuter*) is arra vonultak, így ennek a hadnak az előőrsére rátámadtak. Az ellenséget egészen az utóvédjéig menekülésre kényszerítették. Ott újra hat fő és két zászló veszteséggel meg kellett azonban hátrálniuk, mégis kezdetben az előcsapataiktól tizenegy törököt fogolyként visszaküldtek.⁶⁵

Az eddigiekhez hasonlóan az 1597. esztendő első hónapjaiban is két egymásnak el-
lentmondó hír kelt szárnyra a győri oszmán őrség létszámával kapcsolatban. Egy Óváron január 28-án keltezett irat szerint a tatárok Koppányból Győrbe kísértek 300 élelmezési szállító szekeret, ahol 1500 gyalogosnál és lovasnál több nem tartózkodott.⁶⁶ Ezzel szemben egy Bécsből április 1-jén küldött levél arról számolt be a portyázók elmondása alapján, hogy Pesten, Fehérváron, Győrött és hasonló helyeken nagy számú török van, de élelemük nincsen.⁶⁷

A keresztény hadvezetés, bár tervezte ebben az esztendőben is a Bécs védelme szempontjából stratégiai fontosságú erősség ostromát, első támadását és sikerét csak májusban könyvelhette el, amikor ezen hónap 22-ről 23-ra virradó éjjelen a Johann Pernstein és

⁶¹ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8969. fol.: 104v–105r

⁶² ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8969. fol.: 39r–v

⁶³ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8969. fol.: 52r–v

⁶⁴ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8970. fol.: 878r–879r

⁶⁵ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8970. fol.: 876r–v

⁶⁶ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8970. fol.: 825r–v

⁶⁷ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8970. fol.: 692r–693r

Pálffy Miklós vezette hadak egy új fegyver, a petárda segítségével visszafoglalták Tatát.⁶⁸ A támadást követően, május 27-én Bécsből írt jelentés szerint amennyiben 6-7000 lovas és gyalogos akkor együtt lett volna, úgy ebben az első rémületben (ami a törökök között volt) Győrt is meg lehetett volna hódítani.⁶⁹

Hamarosan újabb információ érkezett az erősség védelmével kapcsolatban is. Egy június 7-i jelentésben az elfogott tatai bég vallomása alapján azt közölték, hogy Győrben 8000 fegyverforgató állt rendelkezésre.⁷⁰ A későbbi híradások tükrében ez meglehetősen túlzó számnak tűnik, még akkor is, ha hozzászámítjuk azt a haderőt, amelyet a keresztény sikerek folytatásától tartó budai beglerbég állítólag Pápáról, Szentmártonhegyről és Veszprémből akart kivonni és az említett erősségbe küldeni.⁷¹ Ez esetben újra az egy esztendővel korábbi tervet tűnt tehát fel, amely Győr megsegítését a környező és mögötte elhelyezkedő várak védelmi lehetőségeinek rovására, illetve csorbításával kívánta megvalósítani.

Mindeddig olyan információk álltak az Udvari Haditanács és a keresztény hadvezérek rendelkezésére a győri oszmán had létszámát és összetételét tekintve, amelyek hallo-másokon, megfigyeléseken és fogolyvallomásokon alapultak. A változásokat és tendenciákat ugyan körvonalaikban megmutatták, de egyéb forrás híján megbízhatóságuk igen erősen megkérdőjelezhető volt akkor is és ma is. Valójában a pontos létszámadatokat nem ismerjük, de azt tudjuk, hogy Győrben, stratégiai fontossága és az erősség kiterjedése miatt, nagy számú lovas és gyalogost állomásoztattak. Az eddig egymásnak is ellentmondó információkhoz képest a már említett, elfogott Ruschan vajda, valamint a Győrből kiszökött pribék vallomását az őrség létszámáról a legmegbízhatóbbnak tekinthetjük. Mindkettő beszámolójából ugyanis az derült ki, hogy az 1597. esztendei ostromot közvetlenül megelőző időszakban csak 3000 fegyverforgató volt az erősségben. Ráadásul Ruschan vallomása alapján az ostromlottak összetételét is ismerhetjük. Érdekes módon a vajda beszámolója két formában is fennmaradt: egyrészt egy, a győri táborból szeptember 26-án küldött levélben, másrészt a bécsi Kriegsarchiv Alte Feldakten levéltári állományában egy rövidebb tisztázatban. Mint ahogy említettem, ez utóbbiról készített fordítást Kelenik József, amelyet aztán Hegyi Klára is felhasznált munkájában.⁷² A két irat azonban a létszám tekintetében bizonyos helyeken eltér egymástól. Mindezeket az eltéréseket egy táblázatba rendezve lehet a legmegfelelőbben bemutatni.⁷³

⁶⁸ *Tóth* 2000. 266–268.

⁶⁹ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8970. fol.: 559r–560r

⁷⁰ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8970. fol.: 532r

⁷¹ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8970. fol.: 435r–v

⁷² ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8970. Fol.: 244r–v; ÖStA KA AFA 1597-9-30.; *Kelenik* 1989. 75–77.; *Hegyi* 2007. 1495–1496.

⁷³ Müsztahfiz lásd *Hegyi* 2007. 111–120., 366.; Gönnüllü uo. 129–130., 362; Besli lovasság uo. 127–129, 362., Azabok uo. 130–134., 360; Martalóc 134–138.; Portai janicsár uo. 141–149.; Dzsebedzsi uo. 362.

Csapatnem	Az Alte Feldaktenben fennmaradt tiszttáza	A Fuggerzeitungban található szeptember 26-i jelentés
Müsztahfiz	80	20
Tüzér és bombakészítő	100	100
Segédalakulatok	100	100
Gönüllü	560	560
Négy agaságba beosztott besli lovasság ⁷⁴	400	480
Naszádos azabok 3 sajkával	80	80
Martalóc	30-40	40
Portai janicsár	200	80
Portai dzsebedzsi vagy lövészek	500	200
Egyéb katonaság		1200
A pasa kísérete	150	150
Egyéb fegyverforgató		300
Összesen	2200–2210	3310

Ha a táblázat adatait összevetjük, akkor a legszembevetőbb különbség abból adódik, hogy a Fuggerzeitungban megmaradt jelentésben szerepel 1200 főnyi egyéb katonaság is. Valószínűsíthető, hogy ebben az esetben a beglerbég által a szerdárnak, Szaturdzsi Mehmed pasának küldött és a magyar portyázók által elfogott levelében említett karamániai hadról lehet szó.⁷⁴ Arra azonban nem tudok magyarázatot adni, hogy a levél-tárban található tiszttázból miért hiányzik ez a katonaság és az egyéb fegyverforgatók is. Mint ahogyan a többi, kisebb-nagyobb eltérés esetében sem világos ezek oka.

Ruschan vallomása alapján még két érdekességre kell felhívnom a figyelmet. Egyrészt mind 1596-ból, mind 1597-ből egy-egy hír kapcsán már említést tettem arról, hogy nagyobb keresztény hadjárat esetén Győrbe rendelték volna bizonyos közeli erősségek hadi népét, így növelve a stratégiai fontosságú hely védelmi erejét. A vajda vallomásában azonban nyoma sincs annak, hogy erre sor került volna. Ennek ellenére úgy vélem, az egyébként teljesen logikus, hogy a fő erősség megtartását előirányzó tervezetek léteztek, létezhetek elvi síkon, csak kivitelezésük nem történt meg.

Másrészt az eddigi hírek alapján is szembevető volt, hogy időről-időre néhány száz vagy akár ezer főt meghaladó létszámú tatár táborozott vagy telelt ki Győrben és közvetlen környékén. Egy 1597. február 28-án Kassán kelt levél szerint a krímiek állítólag ismét azokon kívül, akik már Budán, Székesfehérváron, Pápán és Győrben voltak, nagy számban a Magyar Királyság elleni hadjáratra vonultak.⁷⁵ Pálffy Miklós még egy 1597.

⁷⁴ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8970. Fol.: 286r–v

⁷⁵ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8970. Fol.: 759r–v

szeptemberi jelentésében is arról számolt be, hogy a Győr mellett táborozó tatárok a helyükön voltak.⁷⁶ A vajda azonban nem tett említést róluk vallomásában, ami alapján azt feltételezhetjük, hogy addigra más hódoltsági erősségbe vagy hadszíntérre vonulhattak. Szerepük egyébként is korlátozott lett volna, hiszen a falak védelmére nem vethették be őket. Esetleg a keresztény hadat tudták volna nyugtalanítani, állandó portyáikkal elvágni utánpótlásától.

A Fuggerzeitungban fennmaradt két másik, a győri oszmán őrség létszámára vonatkozó adat is az ostrom idejéről. A Prágából szeptember 20-án küldött jelentés szerint egy elfogott török azt vallotta, hogy az erősségben 6000 (!) fegyverforgató és 2000 ló található.⁷⁷ Ezzel szemben az október 2-án a győri táborból küldött híradás, ismét egy fogoly kijelentéseire alapozva, arról számolt be, hogy Győrben 300 lovas és 800 gyalogos áll csupán Mahmud pasa rendelkezésére. E két utolsó létszámadatot mindenképpen túlzónak, az elsőt túl magasnak, a másodikat túl alacsonynak tartom. Véleményem szerint Ruschan vajda vallomása állhatott a legközelebb a valósághoz, ám azt is meg kell jegyeznem, hogy a karamániaiakkal kiegészült győri oszmán had is kevés lehetett volna egy ekkora kiterjedésű erősség sikeres védelméhez egy hatékony és módszeres ostrom idején. Ezt a keresztény főserég hadvezetése is így gondolhatta, hiszen a vezér, Miksa főherceg a tervét, hogy a Csallóközbe vonul, majd Budát veszi ostrom alá, Ruschan vajda és a Győrből kiszökött pribék vallomása alapján változtatta meg. Ez azonban az ostromló had gyengesége (nem állt rendelkezésre elegendő számú gyalogos, hadianyag és ostromágyú) miatt végül kudarcba fulladt.

A győri oszmán had létszámára vonatkozóan az 1597. szeptemberi és októberi ostroma, valamint a város 1598. március végi visszafoglalása közötti időszakban egy újabb, ám közvetett információ áll rendelkezésünkre. Bécsből 1598. január 13-i keltezéssel azt írták, hogy a komáromiak nemrégiben összecsaptak a győrieikkel, akik közül mintegy százat le is vágtak.⁷⁸

Mekkora haderővel vehette fel a küzdelmet Mahmud pasa 1598. március 28-áról 29-ére virradó éjjel az erősségbe benyomuló vallon, francia, lotaringjai, spanyol, német és magyar lovasokkal és gyalogosokkal szemben? Efelől csak sejtéseink lehetnek, hiszen, mint láttuk, nem rendelkezünk újabb híradással erre vonatkozóan. Feltételezésem szerint összetételében még ekkor is a Ruschan vallomásában szereplő hadi nép állt itt, amelynek létszámát azonban jelentősen lecsökkentette az 1597. évi ostrom, a szökdösések, a sikertelen portyák, valamint az éhezés és az ezzel együtt járó járványok.

Összegzés

A Fuggerzeitungokban a győri oszmán had létszámára vonatkozó információk és hírek alapján két nagyon fontos megállapítást tehetünk. Egyrészt a keresztény hadvezetés, valamint a bécsi és prágai Udvari Haditanács tagjai számára nem álltak rendelkezésre

⁷⁶ ÖStA KA AFA 1597-9-ad13; *Ivanics* 1994. 173.

⁷⁷ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8970. Fol.: 277r–v

⁷⁸ ÖNB Fuggerzeitung Cod. 8971. Fol.: 33r–v

megbízható adatok. Az elfogottak, a hódoltsági parasztok vagy a pribékek vallomásai sokszor ellentmondtak egymásnak. Hol egy nagy létszámú és jól ellátott hadról beszéltek, hol nyomorgó lovasokról és gyalogosokról, akiknek se zsoldja, se elesége. Ennek ellenére úgy gondolom, hogy a tendenciákat, azaz a had létszámának változásait nyomon tudjuk ezen híradások alapján is követni. Gondoljunk csak az 1595-ben Esztergom megsegítésére Győrből kivont had pusztulására, egy évvel később Csigalazáde Szinán parancsára, vagy a portai janicsárok odaküldésére. A legmegbízhatóbb információt közvetlenül az 1597. évi ostromot megelőzően Ruschan vajda és a nála talált, Mahmud pasa által a szerdárnak írt levelek szolgáltatták. Előbbi tanúvallomásával kapcsolatban azonban nem világos, hogy a Kriegsarchivban fennmaradt tisztázatból miért hiányoznak igen lényeges részek.

A másik nagyon fontos megállapítás, amit a Fuggerzeitungok vizsgálata alapján tehetünk, hogy Győrt a Porta kiemelt és stratégiai fontosságú helynek tekintette, amely egyszerre szolgált a hódoltság védelmére és egy Bécs elleni hadjárat kiinduló pontjául. A nagy létszámú, állandóan odarendelt hadon kívül is igyekezett gondoskodni védelméről, hiszen 1595-ben jelentős számú lovasságot és gyalogságot rendelt oda, hogy megakadályozza a Mansfeld vezette keresztény csapatok ostromát. Egy évvel később pedig a pápai, a veszprémi, a palotai, a tatai, a szentmártoni és a tihanyi oszmán parancsnokokat utasították arra, hogy egy keresztény hadjárat esetén döntő részben Győrbe vonuljanak és várják az ostromot. Egy 1597-ben küldött híradás szerint pedig a budai beglerbég a pápai, a veszprémi és a szentmártoni hadakat akarta ide rendelni. Mindezzel a stratégiai fontosságú erősség védelmi potenciálját kívánták növelni. Emellett ideiglenesen, hosszabb-rövidebb időre, főként a téli hónapokban tatárokat is elszállásoltak, táboroztattak itt és a környéken. Ezzel két legyet ütöttek egy csapásra. A zsold nélkül, segélyhadként szolgáló tatárok a környék módszeres feléléséből, kirablásából tudták eltartani magukat, megfélemlítve és elüldözve a keresztény lakosságot. A hadszíntéren való kiteleltetésük ráadásul lehetővé tette, hogy időben csatlakozzanak az oszmán főserég magyarországi hadjáratához, „megspórolva” ezzel a Krímből történő hosszú, fáradtságos és részben ellenséges területen át történő kivonulásukat.

Felhasznált levéltári források

- Österreichische Nationalbibliothek (ÖNB)
  - Fuggerzeitung
  - Codex (Cod.)
- Österreichisches Staatsarchiv (ÖStA)
  - Kriegsarchiv (KA)
    - Alte Feldakten (AFA)
    - Hofkriegsrat (HKR)
      - Protokoll (Prot.)
      - Expedit (Exp.)
      - Registratur (Reg.)

Felhasznált irodalom

- Bauer* 2011   *Bauer, Oswald*: Zeitungen vor der Zeitung. Die Fuggerzeitungen (1568–1605) und das frühmoderne Nachrichtensystem. Akademie. Berlin, 2011.
- Comenius* 1805   *Comenius, Johann Amos*: Világ labirintusa és szív paraditsoma. Ford.: Rimány István. Pozsony, 1805.
- G. Etényi* 2003   *G. Etényi Nóra*: Hadszintér és nyilvánosság. A magyarországi török háború hírei a 17. századi német újságokban. Budapest, 2003.
- Hausmann* 1983   *Hausmann, Friedrich*: Ferdinand Graf zu Hardegg und der Verlust der Festung Raab. In: Domus Austriae. Eine Festgabe Hermann Wiesflecker zum 70. Geburtstag. Hrsg.: Höflehner, Walter – Mezler-Andelberg, Helmut J. – Pickl, Othmar. Graz, 1983. 184–209.
- Hegy* 2007   *Hegy Klára*: A török hódoltság várai és várkatonasága. Budapest, 2007.
- Istvánffy* 2009   Istvánffy Miklós magyarok dolgairol írt históriája Tállyai Pál XVII. századi fordításában. Reprint. Budapest, 2009.
- Ivanics* 1994   *Ivanics Mária*: A Krími Kánság a tizenöt éves háborúban. Budapest, 1994.
- Kelenik* 1989   *Kelenik József*: Egy fogoly török tiszt vallomása a győri vár és helyőrség állapotáról. *Hadtörténelmi Közlemények* 102. (1989) 1. sz. 71–74.
- Keller–Molino* 2015   *Keller, Katrin – Molino, Paola*: Die Fuggerzeitungen im Kontext. Zeitungssammlungen im Alten Reich und Italien. Wien, 2015.
- Kerekes* 2010   *Kerekes Dóra*: Diplomata és kémek Konstantinápolyban. Múltidéző zsebkönyvtár. Budapest, 2010.
- Kleinpaul* 1921   *Kleinpaul, Johannes*: Die Fuggerzeitungen 1568–1605. (Abhandlungen aus dem Institut für Zeitungskunde an der Universität Leipzig. Band I. Heft 4.). Leipzig, 1921.

- Manßfeld. H. 1595   Manßfeldische Historia, oder Particular Erzehlung alles was Fürst Carol vom Manßfeldt in Ungern außgericht... Nürnberg, 1595.
- Mansfeld. Hist. 1595   Mansfeldische Histori, Schlacht vnd herzliche Victoria in Ungern... s.l., 1595.
- Pálffy* 1997   *Pálffy Géza*: A pápai vár felszabadításának négyszáz éves emlékezete 1597–1997. A bevezető tanulmányt írta és az okmánytárat összeállította *Pálffy Géza*. Szerk.: *Hermann István*. Pápa 1997.
- Schottenloher* 1922   *Schottenloher, Karl*: Flugblatt und Zeitung. Ein Wegweiser durch das gedruckte Tagesschrifttum. Band 1: Von den Anfängen bis 1848. Berlin, 1922.
- Szőnyi* 1984   *Szőnyi György Endre*: Új föld, új ég. Budapest, 1984.
- Tóth* 2000   *Tóth Sándor László*: A mezőkeresztesi csata és a tizenöt éves háború. Szeged, 2000.
- Török tört. 1916   Török történetírók. III. kötet 1566–1659. Fordította és jegyzetekkel kísérte: *Karácson Imre*. Sajtó alá rendezte és bevezetéssel ellátta: *Szekfü Gyula*. Budapest, 1916.
- R. Várkonyi* 1999   *R. Várkonyi Ágnes*: A tájékoztatás hatalma. In: Információáramlás a magyar és török végvári rendszerben. Szerk.: *Petercsák Tivadar* és *Berecz Máttyás*. (Studia Agriensia 20.) Eger, 1999. 9–33.